

OLIV TA'LIM MUASSASALARINI RAQAMLASHTIRISHNING MUHIMLIGI VA ASOSIY MUAMMOLARI

Yusupova Dildora Turadjanovna
«Alfraganus university» NOTT i.f.n., dotsent

Annotatsiya. Maqolada oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishning muhimligi va asosiy muammolari tadqiq etilgan. Oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishning muhimligi va konseptual modeli asoslangan.

Kalit so'zlar. Oliy ta'lim muassasalari, raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiya, innovatsion texnologiya.

Аннотация. В статье исследованы значение и основные проблемы цифровизации высших учебных заведений. Обоснованы важность и концептуальный модель цифровизации высших учебных заведений.

Ключевые слова. Высшее учебное заведение, цифровизация, цифровая экономика, цифровая технология, инновационная технология.

Annotation. The article examines the significance and main problems of digitalization of higher education institutions. The importance and conceptual model of digitalization of higher education institutions are substantiated.

Keywords. Higher education institution, digitalization, digital economy, digital technology, innovative technology.

Kirish. Bugungi kunda turli ilmiy sohalarda "raqamli ekotizimlar", "raqamli muhit", "raqamli jamoalar" va "raqamli iqtisodiyot" va "raqamlashtirish" kabi tushunchalarni eshitish mumkin. Odamlar ongsiz ravishda "raqamlashtirish" atamasining ma'nosini tushunishadi, lekin ular uchun aniq ta'rif berish ko'pincha qiyin. Bu quyidagi faktlar bilan bog'liq: bu atama yaqinda paydo bo'ldi va har qanday holatda ham uni haqiqat deb atash mumkin. Shuni tushunish kerakki, bu atama kontekst bilan chambarchas bog'liq, shuning uchun bizningcha, ushbu xulosa doirasida ishlatilishi mumkin bo'lgan "raqamli" so'zini tushuntirish kerak. Raqamli iqtisodiyot kompyuter texnologiyalariga asoslangan iqtisodiyotdir. Raqamli iqtisodiyot axborotlashtirishdan farqli o'laroq, axborot texnologiyalarini joriy etish bilan cheklanib qolmay, internet va yangi raqamli texnologiyalarga asoslangan sohalarni va ish jarayonlarini ham qamrab oladi.

Iqtisodiyotning globallashuvi sharoitida oliy ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalar salohiyatini oshirish, ularni mamlakat rivojlanishidagi ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini mustahkamlash, oliy ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur jarayonda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalaridan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalarida innovatsion muhitini shakllantirishning samarali mexanizmini joriy etish, universitetlarni hozirgi kunda rivojlanayotgan innovatsion xususiyatga ega bo'lgan "global bilim iqtisodiyoti", "yangi tipdagi iqtisodiyot" doirasida modernizatsiyalash zarurligiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Raqamli iqtisodiyot tushunchasiga nisbatan ikki xil yondashuv mavjud bo‘lib, birinchisi klassik yondashuv hisoblanadi. Klassik yondashuvga ko‘ra, raqamli iqtisodiyot – bu raqamli texnologiyalarga asoslangan iqtisod bo‘lib, ayni paytda faqatgina elektron mahsulotlar va xizmatlar sohasini tavsiflaydi. Klassik misollarga tele-tibbiyot, masofaviy ta’lim, media kontentini sotishni keltirish mumkin .

Ikkinchisi zamonaviy yondashuv bo‘lib, unga ko‘ra raqamli iqtisodiyot – raqamli texnologiyalardan foydalangan holda, iqtisodiy ishlab chiqarishdir. «Falsafiy jihatdan bu atama juda keng tavsiflanadi: «raqamli iqtisodiyot bizning haqiqatimizni to‘ldiruvchi virtual muhitdir».

Moskva davlat universitetining professori A.A. Ignatova fikriga ko‘ra: «Raqamli iqtisodiyot – bu ma’lumotni ishlab chiqarish, qayta ishlash, saqlash va uzatishning yangi usullari, shuningdek, raqamli kompyuter texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan iqtisodiyotdir.

Rossiya Elektron Kommunikatsiyalar Assotsiatsiyasi vakili S.A.Plugotarenkoning talqiniga ko‘ra «Raqamli iqtisodiyot ekotizimi raqamli informatsion texnologiyalar yordamida qo‘shimcha qiymat hosil qiladigan bozor segmentidir».

Avstraliya Aloqa va raqamli iqtisodiyot boshqarmasi bergan ta’rifiga ko‘ra, «Raqamli iqtisodiyot – bu Internet, mobil va sensor tarmoqlari kabi platformalar orqali amalga oshiriladigan ijtimoiy va iqtisodiy faoliyatning global tarmog‘i». Aslida, bu Internet tarmog‘idan foydalanish imkoniyati – mehnat unumdorligini oshirish, kompaniyaning raqobatbardoshligi va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga asoslangan iqtisod modelidir.

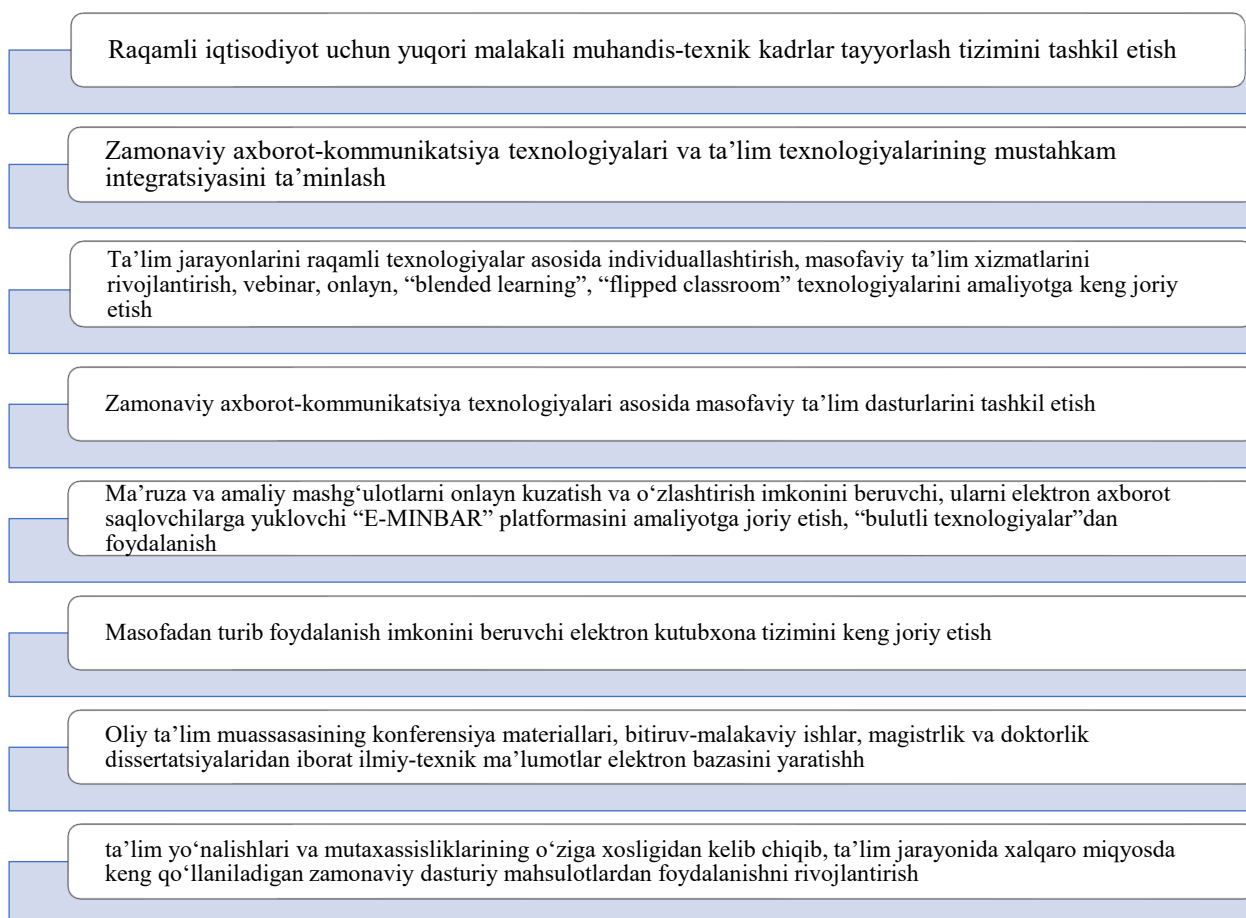
Angliya strategiyasida raqamli iqtisodiyot tushunchasi raqamli sektorning barcha ishlarini va raqamli bo‘lmagan sohalarda ishlayotgan barcha ishlarni o‘z ichiga oladi. Asos sifatida raqamli iqtisodiyot «toza» sanoat tamoyillariga asoslanib shakllantiriladi, tanlov mezonlari elektron vositalar orqali ma’lumotlarni yig‘ish, uzatish va qayta ishlash uchun tovar va xizmatlar ishlab chiqarishdir.

M.Kastellsning fikriga muvofiq raqamli iqtisodiyotni axborot iqtisodiyotining ikkinchi bosqichi, deb hisoblaydigan axborot jamiyatining nazariy asoslari hisoblanib, ushbu tushuncha Jahon banki mutaxassislari tomonidan iste’molga o‘zgacha talqinda aks etib, «Raqamli iqtisodiyot – bu tizim axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlar», ya’ni tezkor iqtisodiy rivojlanishning yangi paradigmasi hisoblanadi.

«Ochiq axborot texnologiyalarining xalqaro jurnali»da A.I.Sokolov va uning hammualliflari shunday deb ta’kidlaydilar: «Raqamli iqtisodiyot – real dunyo modellari yoki uning raqamli modelini yaratish qobiliyati, bu uch o‘lchamli jismoniy dunyoga qo‘shimcha ravishda yangi o‘lchamlarni joriy etish bilan birga, oldindan mavjud bo‘lmaydigan real dunyo xususiyatlarini inobatga olgan jarayondir.

Shunday qilib, tadqiqotchilarning fikriga ko‘ra, «Raqamli iqtisodiyot» gibrid dunyoda mavjud bo‘lgan iqtisodiyotdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot maqsadidan kelib chiqib, ilmiy maqola uchun 1-rasmda keltirilgan metodologik - konseptual modeli taklif etiladi (1-rasm).

1-rasm. Oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishning konseptual modeli⁴⁶

Tahlil va natijalar. Raqamlashtirish - bu biznes jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va axborot texnologiyalarini joriy faoliyatga integratsiya qilish jarayonidir.

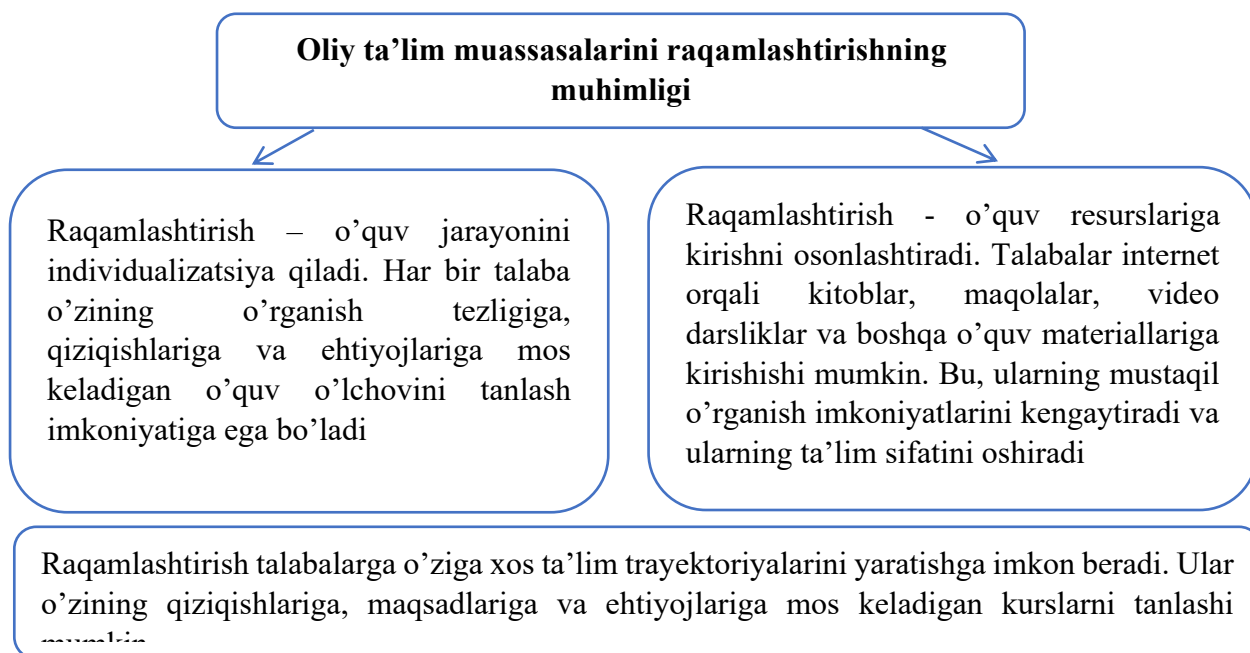
Raqamlashtirishning birinchi ahamiyati, u o'quv jarayonini individualizatsiya qiladi. Har bir talaba o'zining o'rganish tezligiga, qiziqishlariga va yehtiyojlariga mos keladigan o'quv o'lchovini tanlashi mumkin. Bu talabalarning o'zining o'rganish jarayonlarini boshqarishiga yordam beradi va ularning ta'lim olish natijalarini oshiradi.

Ikkinchidan, raqamlashtirish o'quv resurslariga kirishni osonlashtiradi. Talabalar internet orqali kitoblar, maqolalar, video darsliklar va boshqa o'quv materiallariga kirishi mumkin. Bu, ularning mustaqil o'rganish imkoniyatlarini kengaytiradi va ularning ta'lim sifatini oshiradi.

Uchinchi ahamiyati, raqamlashtirish talabalarga o'ziga xos ta'lim trayektoriyalarini yaratishga imkon beradi. Ular o'zining qiziqishlariga, maqsadlariga va yehtiyojlariga mos keladigan kurslarni tanlashi mumkin. Bu esa,

⁴⁶ Muallif ishlanmasi

ularning kasbiy mahoratlarini rivojlantirishga va ularning kelajakdagi kasbga tayyorgarlik darajasini oshirishga yordam beradi (2-rasm).

2-rasm. Oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishning muhimligi

Raqamlashtirishning ahamiyati shundaki u OTM faoliyatini yanada samarali qiladi va talabalarning ta'limdan foydalanish sifatini oshiradi.

Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonini raqamlashtirishning ahamiyati katta. Raqamlashtirish ma'lumotlarni tez va aniq tarzda olish, tahlil qilish va ulardan foydalanishga imkon beradi. Bu yesa qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi va uni samaraliroq qiladi:

- raqamlashtirish, ma'lumotlarni tez olish va ularni tahlil qilishga imkon beradi. Bu yesa oliy ta'lim muassasalarining o'z faoliyatlarini to'g'ri baholash va uni takomillashtirishga yordam beradi;
- raqamlashtirish, ma'lumotlarni tez olish va ularni tahlil qilish orqali qaror qabul qilish jarayonini yaxshilaydi. Bu yesa oliy ta'lim muassasalarining samaradorligini oshiradi;
- raqamlashtirish, resurslarni samarali boshqarishga yordam beradi. Bu yesa oliy ta'lim muassasalarining resurslarini juda samarali ishlatishiga yordam beradi.

Xulosa. Fikrimizcha, ta'lim sohasida oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishning asosiy yo'nalishlarini quyidagi muammolarni hal etishga yo'naltirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

ta'lim ro'g'onasining boshlang'ish bosqishida talabalarga raqamli texnologiyalarni taqdim yetish orqali raqamli ko'nikmalarni o'zlashtirish ushun imkoniyatlar yaratish, tahliliy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, kelajakda zarur bo'ladigan keng ko'lamli raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarga bilim va

⁴⁷ Muallif ishlanmasi

ko'nikmalar berish;

yagona masofaviy ta'lim rlatformasini kelajakda ta'limning barsha yo'nalishlarida tatbiq yetish maqsadida yaratish va amalga oshirish;

talabalar ushun raqamli texnologiyalardan foydalanishning umumiy darajasini oshirish maqsadida asosiy o'quv dasturlariga doimiy o'zgartirishlar kiritish;

texnologik kasblar va innovatsion faoliyat sohasida o'qishni tashkil yetishga qaratilgan yuqori samarali xalqaro amaliyotni ta'lim tizimiga joriy yetish;

axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan bog'liq yo'nalishda kadrlar tayyorlovshi oliy ta'lim muassasalari bitiruvshilari sonini, axborot texnologiyalar sohasida o'rtasha darajada komretensiyaga yega bo'lgan muassasalar sonini oshirish;

axborot texnologiyalar sohasidagi tashkilotlarining o'quv jarayonlarga qatnashishini rag'batlantirish orqali OTMlarda informatika fanini o'qitish metodlarini takomillashtirish;

oliy ta'lim muassasalarida tegishli sohalarda "Buyumlar interneti", robototexnika, sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash va o'rganish bo'yisha laboratoriyalar, shuningdek, xorijiy korxonalarni ushbu sohaga jalb qilishni tashkil qilish;

qog'oz shaklidagi materiallarni raqamlashtirish formatlaridan foydalanish bo'yisha davlat yagona talabini ishlab shiqish va qo'llab-quvvatlashni ta'minlash orqali ta'limda o'quv materiallarini raqamlashtirish;

raqamli texnologiyalar sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish va rag'batlantirish, ularning tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirish;

yangi qidiruv tizimlarini yaratish yo'nalishini ishlab shiqish va aniqlash, shu jumladan audio va video materiallarni izlash va aniqlash ushun yeshimlar, axborotni qidirish va olishda semantikadan foydalanish, mashinaviy tarjima tizimidagi yangi texnologiyalar, shuningdek, mashinaviy o'qitishning yangi algoritmlari va texnologiyalarini rivojlantirish;

katta hajmdagi ma'lumotlar to'rlamini tahlil qilish va bilimlarni to'rlash bo'yisha, shu jumladan katta hajmdagi ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va intellektual tahlil qilishning yangi usullari va algoritmlarini, katta hajmdagi ma'lumotlarni tarqatish ushun yangi usullar va dasturlar, shu bilan birga murakkab muhandislik yeshimlarini bashoratli modellashtirish ushun yangi usullar va dasturiy ta'minotlar bo'yisha ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish;

robototexnika komrlekslari va odamlar o'zaro ta'sirining algoritmlarini ishlab shiqish, ma'lumotlar uzatish tarmoqlari infratuzilmasini, o'rnatilgan sensorlar va sensor tarmoqlarni takomillashtirish, shuningdek, "bulutli" xizmatlarini taqdim yetishning turli xil modellarini amalga oshirish ushun dasturiy ta'minot yaratish bo'yisha ilmiy ishlarni olib borish;

inson karitalini rivojlantirish, shu jumladan, ixtisoslashgan ta'limni rivojlantirish hamda IT-sohasidagi kasblarni ommalashtirish, IT-korxonalar ushun institutsional sharoitlarni yaxshilash va ma'muriy to'siqlarni kamaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. D.T.Yusupova. Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini raqamlashtirishning xorij tajribasi // Marketing ilmiy, amaliy va ommabop jurnal. 2024-yil, noyabr, № 9-son. 89-98-betlar. <https://www.marketingjournal.uz>
2. Yusupova D.T. Universitet 3.0 konsepsiuasi asosida bilimlarni tarqatish va tijoratlashtirish. "Ta'limda tadbirkorlik" Unesco-Apeid10-kengashi doirasida "Yoshlar -kelajagi va ta'limda tadbirkorlik " mavzusida xalqaro ilmiy konferensiya maqolalar to'plami. 2024 yil 9 oktyabr. 395-405 betlar.